

הרב רועי זרצקי שליט"א –

קיום מצות עשה שהזמן גרמן ע"י נשים

במאמר זה נעסוק בקיום מצוות עשה שהזמן גרמן על ידי נשים: האם הדבר מותר, האם הוא רצוי, והאם ניתן לברך על כך. נראה את מחלוקת התנאים בבידון, את שיטות הראשונים בנושא, נימוקיהם והוכחותיהם, ואת הכרעות הפוסקים.

ראשי פרקים:

- א. השאלה: האם מותר לנשים לקיים מצוות עשה שהזמן גרמן? האם הן יכולות לברך על כך?
- ב. מחלוקת התנאים לגבי סמיכה על ידי נשים ושיטות הראשונים בהסבר המחלוקת:
 1. הצגת המחלוקת
 2. טעמו של רבי יהודה
 3. האם הלכה כרבי יהודה
 4. מה פירוש "נשים סומכות – רשות"
 1. שיטת הראב"ן: רשות גמורה
 2. שיטת הרמב"ם, בעל המאור והרשב"א: רשות דמצוה
 3. שיטת המהר"ל: מכניסות עצמן לחיוב
 5. לסוברים שהנשים מקיימות מצווה, מדוע לרבי יהודה אין סומכות?
- ג. הכרעת ההלכה: האם אישה יכולה לברך על מצות עשה שהזמן גרמן?
 1. שיטת הראב"ד: הלכה כרבי יהודה ולכן ברור שאין לברך
 2. הלכה כר' יוסי, ורשאיות לקיים מצוות האלה, אך אין לברך
 3. הלכה כר' יוסי, ואין מוחים במברכות
 4. הלכה כר' יוסי, ויכולות לברך
 - (1) ראיות רבנו תם שיכולות לברך ודחייתם
 - (2) כיצד יכולות לומר "וציונו"?
 5. הפסיקה ברמב"ם בשו"ע וברמ"א
- ד. כל הפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט
- ה. סיכום

עיוני קידושין

**א. השאלה: האם מותר לנשים לקיים מצוות עשה שהזמן גרמן?
האם הן יכולות לברך על כך?**

שנינו במשנה בקידושין (כט.):

”כל מצות עשה שהזמן גרמא - אנשים חייבין, ונשים פטורות”.

נשים אינן חייבות לקיים מצוות עשה שהזמן גרמן. השאלה היא האם רשאיות הנשים לקיים מצוות אלו? ואם כן, האם רשאיות לברך עליהן?

**ב. מחלוקת התנאים לגבי סמיכה על ידי נשים ושיטות הראשונים
בהסבר המחלוקת
1. הצגת המחלוקת**

שנינו במסכת חגיגה (טז):

”דבר אל בני ישראל... וסמך, בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: בנות ישראל סומכות רשות. אמר רבי יוסי: סח לי אבא אלעזר: פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים, והביאנוהו לעזרת נשים, וסמכו עליו נשים. לא מפני שסמיכה בנשים, אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים. ואי סלקא דעתך סמיכה בכל כחו בעינן, משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים? אלא לאו שמע מינה: לא בעינן בכל כחו. - לעולם אימא לך בעינן בכל כחו. דאמר להו: אקפו ידייכו.”

מצוות סמיכה על הקרבן נוהגת בגברים ולא בנשים. רבי יהודה סובר שאין לנשים לסמוך. לעומתו לדעת רבי יוסי ורבי שמעון רשות בידן לסמוך.

2. טעמו של רבי יהודה

מדוע לדעת ר' יהודה אסור לנשים לסמוך? רש"י (ראש השנה לג.) כתב: ”דמצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכי תקעי (בשופר) איכא בל תוסיף”.

וכן כתב רבנו אברהם מן ההר שם: ”הואיל ופטורות אסורות דהוי בבל תוסיף”.

קיום מצוות עשה שהזמן גרמן ע"י נשים

לעומתם, **התוספות והרשב"א** (ערובין צו.), הקשו: מדוע לדעת ר' יהודה יש למחות בנשים, והרי מצינו שר' יהודה עצמו אמר בסוכה (ב:) שהילני המלכה היתה יושבת בסוכה עם שבעת בניה, ואם בסמיכה ותפילין יש בל תוסיף, מדוע לישב בסוכה מותר? תרצו התוספות והרשב"א כך: "ורבי יהודה דאמר אין הנשים סומכות, לא משום בל תוסיף, אלא משום דתפילין צריכין גוף נקי, ונשים אין זריזות להיזהר, ועליה לרגל משום דמחזי כמביא חולין לעזרה, אי נמי משום ראיית פנים בעזרה שאין נשים נכנסות לעזרה שלא לצורך. ותקיעת שופר וסמיכה נמי דמעכבין למאן דלית ליה רשות, לאו משום דמיחזי מוסיף אלא משום דתקיעה מלאכה דרבנן היא כדאמר בפרק כיסוי הדם (חולין פד:) דאין וודאה דוחה שבת, וסמיכה אפילו בהקפת יד מיחזי כעבודה בקדשים."

לדעת התוס' והרשב"א, שלא כרש"י, גם לר' יהודה אין בל תוסיף כשנשים מקיימות מצוות עשה שהזמן גרמה, אלא שבמצוות מסוימות יש חשש תקלה אם נשים יקיימו מצווה זו, או שקיום המצוות האלה כרוך באיסור מסוים, שמותר רק כשהמדובר במי שמצווה על כך (בתפילין: גוף נקי, בעליה לרגל: חולין בעזרה או כניסה לעזרה שלא לצורך, בתקיעת שופר: נגינה ביום טוב, בסמיכה: עבודה בקדשים או מראית עין של עבודה בקדשים).

במה נחלקו ר' יוסי ור' שמעון? לפי רש"י ורבנו אברהם מן ההר, שלר' יהודה איכא בל תוסיף, הרי שלר' יוסי החידוש הוא שאין בל תוסיף בדבר. אבל מצווה לא שמענו לדעתם.

3. האם הלכה כרבי יהודה?

הראב"ד ("כתוב שם" ראש השנה ט) פסק כר' יהודה: "ואם הרבו עוד ראיות מה יועילו להם, וסתם מתניתין דהכא [לב ב] וסוגיין דמסכת סוכה [מב א] בענין מקבלת אשה מבעלה ומיד בנה וכו' דקיימא כרבי יהודה דוחה כל הראיות שלהם, ואין האשה רשאה לברך על לולב לפי שאינה באותה מצוה לא מן התורה ולא מדרבנן."

לעומתו המאור, התוספות, הרמב"ם, הראב"ן, הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א ועוד פסקו כר' יוסי.

4. מה פירוש "נשים סומכות - רשות"

יש לברר מהי הכוונה ש"נשים סומכות - רשות", בדבר זה מצאנו כמה הגדרות בראשונים:

1) שיטת הראב"ן: רשות גמורה

הראב"ן (שו"ת סי' פז) כתב:

מה שנהגו אבותינו שלא למחות בנשים הנוטלות לולב ומברכות עליו וכן ליישב בסוכה מברכות. נ"ל אף על פי שהן פטורות, דמצות עשה שהזמן גרמא הן, נ"ל דמהכא סמכו, דאמרינן בפרק בתרא דעירובין [צו ב] אשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מחו בה חכמים, ומוקמינן לה כרבי יוסי דאמר נשים סומכות רשות, ובעלייתה היתה מביאה עולת ראייה, דהיא מצות עשה הבא מכלל לאו ד'לא יראו פני ריקם', וסומכת על עולתה, וכגון שהיו אומרים לה אקפן לידיכי ולא תבואי לידי מעילה, ולא היתה סומכת בכל כוחה, דאילו אדם הסומך על בהמת קדשים בכל כוחו שלא בשעת סמיכה חייב קרבן מעילה דעביד עבודה בקדשים ואסור מדאורייתא, ואקפה אסור מדרבנן שלא בשעת סמיכה גזירה שלא יעשה בכל כוחו, ודחי ר' יוסי אקפה שהיא איסורא מדרבנן מקמי נשים, אבל סמיכה בכל כוחו שהיא איסורא דאורייתא ע"כ לא שרי ר' יוסי לנשים. וכי היכי דדחי ר' יוסי איסורא דרבנן מקמי נשים, ה"נ דחי ברכת סוכה ולולב, דליכא אלא איסורא דרבנן, ברכה לבטלה, מקמי נשים, ומברכי, וגם נוטלת לולב דליכא אלא איסור טילטולא דרבנן. אבל לרבי יהודה דאמר אין סומכות דלא דחינן איסורא דרבנן מקמי נשים, לא מברכי אסוכה ולא נטלי לולב. ואי קשיא לך דרבי יהודה אדרבי יהודה, דהכא קאמר דמוחין בנשים, ובמס' סוכה [ב' ב] אמר רבי יהודה מעשה בהילני המלכה שהייתה יושבת בסוכה שהיא גבוה מכ' אמה והיו זקנים נכנסים ויוצאים ולא מיחו. תריץ, לרבי יהודה בלא ברכה יתבה ולהכי לא מיחו, ואי משום ישיבה הא אמרינן [שם כו א] תשבו כעין תדורו ודירה איש ואשתו ומה אשה אגב בעלה יושבה אף הילני אגב בניה יושבה. ורבי יהודה ורבי יוסי עבדינן כר' יוסי [עירובין מו ב], הילכך לא מיחו בנשים. ואמרינן נמי [שבת קמח ב] הני נשי דיתבן אפומא

קיום מצוות עשה שהזמן גרמן ע"י נשים

דליחיא וקמיגנדר חצבייהו ומייתי להו ולא א"ל ולא מידי, אלמא באיסור דרבנן לא מחינן בהו, דכר' יוסי ק"ל. והא דאמרינן מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין, לרבי יוסי בברכה לרבי יהודה בלא ברכה אליבא דמ"ד [עירובין שם] תפילין זמן גרמא, ולמ"ד לאו זמן גרמא לרבי יהודה נמי בברכה."

לדעת הראב"ן נשים אינן מקיימות מצווה כלל במצוות שהזמן גרמה. אלא שלר' יוסי דוחים איסור דרבנן כדי לעשות נחת רוח לנשים. ולדעתו גם ברכה לבטלה היא איסור דרבנן, ולכן לא מוחים בנשים המברכות.

יוצא שלדעתו עדיף שנשים לא יברכו, ורק דוחים איסור דרבנן כדי לעשות להן נחת רוח.

2) שיטת הרמב"ם בעל המאור והרשב"א: רשות דמצווה

לעומתו מצאנו כמה ראשונים שסברו שלדעת ר' יוסי אע"פ שמצוות עשה שהזמן גרמן אינן חובה לנשים, הרי שיש להן שכר או מצווה לעשייתן. כך כתב **בעל המאור** (ראש השנה ט): "כל מצות עשה שהזמן גרמא, אע"פ שאינה חובה, רשות דמצוה היא".

וכ"כ **הרשב"א** (ראש השנה לג): "וכן הסכימו שמותר לנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא ואף על פי שאינה להם אלא רשות דמ"מ **במצוה קא עסקי** וחיובא הוא דלא חייבינהו רחמנא למעבד כאנשים אלא דאי בעו עבדי וצונו קרינן בהו".

בטעם הדבר מצאנו שכתב הרשב"א (ערובין צו): "דקולא היא שהקלה התורה אצל הנשים למפטרם ממצוות עשה שהזמן גרמא". וכ"כ המאירי (שם): "ואין כאן איסור בל תוסיף שלא באה תורה להחמיר עליהן אלא להקל".

יוצא מדבריהם שנשים במצוות עשה שהזמן גרמן אינן כמו ישראל במצוות כהונה, אלא בעיקרון היה ראוי שתהיינה בכלל המצווה, אלא שהקלה התורה על הנשים בדבר. לכן כשהן מחמירות על עצמן ומקיימות את המצווה יש בכך עניין, שאינן מנצלות את הפטור שהתורה נתנה להן.

עיוני קידושין

בדומה לזה מצאנו **ברמב"ם** לגבי אשה שלמדה תורה (הלכות תלמוד תורה א, יג):

"אשה שלמדה תורה יש לה שכר, אבל אינו כשכר האיש, מפני שלא נצטוית. וכל העושה דבר שאינו מצוה עליו לעשותו אין שכרו כשכר המצוה שעשה, אלא פחות ממנו".

גם מדברי הרמב"ם נראה שיש עניין בקיום המצוות האלה על ידי הנשים, ויש להן שכר על כך כמי שאינו מצווה ועושה. וראה עוד בשיטתו להלן לגבי הברכה.

מקור הדברים הוא בסוגיא במסכת קידושין (לא א) שם מצאנו:

"אמר רב יוסף: מריש הוא אמינא מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא. השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן".

מכאן למדנו שסומא פטור מהמצוות, ויכול לקיים מצוות, וכשהוא מקיים מצוות יש לו שכר על כך. אם נשווה את הפטור של האשה ממצוות עשה שהזמן גרמן לפטור של סומא מכלל המצוות, המסקנה היא שהיא יכולה לקיים את המצוות ותקבל על כך שכר. לא כשכר המצווה ועושה, אבל הדבר בוודאי טוב ורצוי.

3 שיטת המהר"ל: מכניסות עצמן לחיוב

שיטה מחודשת מצאנו במהר"ל (מנהגים): "דרש מהר"י סגל: נשים פטורות, אך שמכניסין את עצמן לחיוב".

איך אשה יכולה להכניס עצמה לחיוב? יתכן שע"פ הרשב"א ניתן להבין זאת. אם הפטור הוא "קולא שהקלה התורה בנשים", הרי שיתכן שיכולה אשה לומר "אין רצוני בקולא זו". אך עדיין דבר זה מחודש, ונראה שלא התכוון שהיא ממש חייבת במצווה, גם אם היא רוצה, אלא כעין השיטה הקודמת, שיש בכך עניין, ורק ציין שנשים רבות נוהגות כך ומקבלות עליהן את המצוות האלה. ואולי יש בזה מנהג או אפילו צד של נדר.

קיום מצוות עשה שהזמן גרמן ע"י נשים

5. לסוברים שהנשים מקיימות מצווה, מדוע אין סומכות?

יש להקשות על השיטות שנשים מקיימות מצווה במצוות עשה שהזמן גרמן, שהרי ראינו שאשה הסומכת על בהמת קדשים עוברת על 'עבודה בקדשים'. אם אכן יש לה מצווה בזה, מדוע לא נתיר סמיכה שהרי מתקיימת פה מצווה. השאלה היא לדעת רבי יהודה, האומר שנשים אין סומכות, ואף לדעת רבי יוסי, הרי הגמרא הסבירה שאומרים לנשים 'אקפו ידיכם', ומה הצורך בכך, הרי הסמיכה שלהן היא מצווה^א?

אפשר ליישב זאת בכמה צורות:

1) גם הראשונים שכתבו שיש לה מצווה, אין הכוונה לקיום ממש, אלא למעשה טוב הנעשה ע"י האשה. לכן אין פה קיום מצווה שיגדיר את הסמיכה כ"מצוות סמיכה", אלא עדיין יש בזה עבודה בקדשים.

2) אכן יש פה קיום מצווה, אך כדי להתיר עבודה בקדשים צריך מצווה ברמה של חיוב, ולא בגדר נמוך יותר.

3) היה ניתן לחלק בין סמיכה, שאשה אינה בסמיכה מהפס' "דבר אל בני ישראל.. וסמך", ששם אשה אינה בכלל המצווה, ולכן יש בזה עבודה בקדשים, לבין מצוות עשה שהזמן גרמן, ששם זה רק פטור, אך יש בזה קיום.

כדרך זו, שמניעת הנשים מהסמיכה אינה פטור כמצוות עשה שהזמן גרמן, אלא פטור אחר, עולה מדברי בעל ה"טורי אבן" (חגיגה טז ב). הוא

^א **הערת עורך:** לכאורה השאלה מתחזקת לסוברים שלב"ש אע"פ ששלמי חובה אינם חייבים בסמיכה, מ"מ בחול סומכים עליהם, ר' בגליון הש"ס לביצה כ. מה שהקשה על דברי רש"י שם, ובשער המלך הל' מעשה הקרבנות פ"ג שכתב: "דרש"י ז"ל לשיטתיה אזיל, דסבירא ליה דלר"י נשים סומכות רשות סמיכה בכל כחו ולא אמרין עבודה עובדת בקדשים ואם כן לר"י כי היכי דנשים אע"ג דלא בעי סמיכה מצו למיעבד סמיכה ה"נ בש"ח לב"ש אף על גב דס"ל דאין טעוניה סמיכ' מ"מ אי בעו למעבד עבדי אלא דבי"ט ס"ל לב"ש דאין סומכים אף מתו' רשות משום דהוה ליה משתמש בב"ח". רואים מדבריו שיש מצב של "סמיכת רשות" שמתירה עבודה בקדשים. וזו סברת ר' יוסי. ואם כן יש לברר במה נחלק רבי יהודה, מתוך הנחה שמודה ר' יהודה לעיקרון לפיו אשה שמקיימת מצווה שהיא פטורה ממנה עושה מעשה שיש בו צד מצווה, כאינו מצווה ועושה.

עיוני קידושין

שאל מדוע נצרך פסוק כדי לפטור נשים ממצוות סמיכה, הרי אין סמיכה בלילה, ומכאן שהסמיכה היא "הזמן גרמה"? מחדש הטורי אבן שזמן גרמה הוא בדבר שכשעבר הזמן, הרי שבטלה המצווה. כמו סוכה אחרי סוכות. וגם בתפילין, כשמגיעה שבת אין מצווה להניח תפילין, וביום ראשון מתחדש חיוב חדש של תפילין. לעומת זאת בסמיכה וברית מילה, הלילה אינו זמנם, אך אותו חיוב מתחדש ביום הבא. לכן אין זה "זמן גרמה".

אך יש להעיר שמדברי הראשונים שלמדו מסמיכה על מצוות אחרות שהזמן גרמן, נראה שלא למדו כטורי אבן בזה.

ג. האם אישה יכולה לברך על מצות עשה שהזמן גרמן?

1. שיטת הראב"ד: הלכה כרבי יהודה ולכן ברור שאין לברך

לפי הראב"ד ("כתוב שם" ר"ה ט) שפסק כר' יהודה, ברור שאין נשים מברכות, וכך הוא כתב להדיא, כמו שהבאנו לעיל. ויש להעיר שהראב"ד על הרמב"ם (הל' ציצית ג ט) הביא גם את הדעה החולקת וכתב "ויש שחולק ואומר אף בברכה, ואומר שגם הברכה רשות, ומביא סעד לדבריו מפ"ק דקידושין מדרב יוסף... (הראב"ד מביא את הראיה מרב יוסף שנזכר להלן בדברי ר"ת)". ומדבריו בספר כתוב שם נראה שדעתו היא שאין לברך, ובהשגות על הרמב"ם רק הביא את דברי החולקים.

2. הלכה כר' יוסי, ורשאיות לקיים את המצוות האלה, אך אין לברך

הרמב"ם (ציצית ג ט) כתב:

"ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה, וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן".

פסק הרמב"ם כר' יוסי, שאין מוחים ביד אישה העושה, אך בלא ברכה.

3. הלכה כר' יוסי, ואין מוחים במברכות

ראינו לעיל את דברי הראב"ן. הראב"ן הסביר שהלכה כר' יוסי, ולדעתו המשמעות היא שדוחים איסור דרבנן כדי לעשות נחת רוח לנשים. לכן גם

קיום מצוות עשה שהזמן גרמן ע"י נשים

אין מוחים בנשים המברכות, כי לדעתו ברכה לבטלה דרבנן. אך לשיטה זו אשה שתשאל אם לברך או לא, נראה שיאמרו לה שאין לברך.

שיטה זו מובאת בדרכי משה (תקפט, ב) כטעם לדין שמי שיצא ידי חובת תקיעת שופר לא יברך לנשים: "דאם תוקעין לה אחר שיצא לא יברך לה התוקע, דאף על גב דאין מוחין לנשים המברכות על מצות עשה, מכל מקום מוטב שלא לברך... אבל לברך אחר בשבילן נראה דאסור, דהרי אמרו (ר"ה כט א) כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין, והוא הדין לכל ברכת הנהנין שאם יצא אינו מוציא, הואיל ואינו מחוייב בדבר אסור לחבירו לברך בשבילו, וכל שכן בברכות אלו שהנשים בעצמן עדיף שלא לברך, אלא שאין מוחין בידן, שאין לאחר לברך בשבילן. כן נ"ל".

לדעת הרמ"א איש שיצא ידי חובה לא יברך לנשים משתי סיבות: א. אין בכך ערבות, ולכן דומה לברכות הנהנין. ב. גם הנשים עצמן עדיף שלא תברכנה. אמנם בדבריו בשו"ע (סי' תקפט) נראה שלנשים עצמן יש לברך, שכתב: "והמנהג שהנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא על כן גם כאן תברכנה לעצמן". ואם כן נראה שהרמ"א לא פסק כסברא זו לגמרי.

4. הלכה כר' יוסי, ויכולות לברך

1) ראיות רבנו תם שיכולות לברך ודחייתם

רבינו תם הביא כמה ראיות שנשים יכולות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמן:

1) בקידושין (ל א) רב יוסף היה סגי נהור, ואמר שבתחילה היה אומר שמי שיאמר לו שהלכה כרבי יהודה שסומא פטור מהמצוות, "עבידנא יומא טבא לרבנן". הרי שסבר בתחילה שעדיף להיות בבחינת אינו מצווה ועושה. ואם תאמר שמי שאינו מצווה אינו מברך, הרי היה מפסיד את כל ברכות המצוות!

תוספות עצמו (ר"ה לג א ד"ה הא) דוחה קצת ראייה זו, שהרי נראה שסומא חייב גם לר' יהודה בכל המצוות מדרבנן. ולכן ודאי שמברך.

גם הרמב"ן (קידושין ל א) כתב כך, והוסיף שאף אם נאמר שסומא פטור גם מדרבנן, הרי ש"היה דעתו של רב יוסף שיקבל שכר גדול ביותר על

עיוני קידושין

עשייתן של מצוות שלא בצוואה, ואע"ג דלא מקיים מילי דברכות, חסיד הוי, שכיוון שלא נתחייב בה, למה יעכבו חסידותן". אך בדברי הראב"ד בהשגות נראה שהראיה היא ממה שרבי יוסף היה שמח אם הלכה כרבי יהודה, ולא הצטער על הברכות שברך באיסור לפני כן.

(2) ראייה שניה הביא ר"ת מכך שהגמ' בפסחים מביאה שרבי יוסף ורב ששת שהיו עוורים היו קוראים ההגדה להוציא את בני ביתם. מכאן רוצה להוכיח הגמ' שסומא חייב מהתורה. דוחה הגמ' שהם סברו שמצוות מצה בזמן הזה מדרבנן. מדויק התוס' מזה שלא הוכיחו מזה שלא ברכו, שגם אם רב יוסף ורב ששת היו פטורים מהגדה, עדיין היו יכולים לברך.

גם כאן מתרץ התוס' שיתכן שסומא חייב מדרבנן ולכן יכול לברך.

ראיותיו של רבנו תם מסומא נדחו כמו שראינו, אך כתב הנימוקי יוסף (קידושין לא א), שלמרות זאת לא חזר בו רבנו תם, שמסתמא מיכל בת שאול שהיתה מניחה תפילין, גם הייתה מברכת.

(2) כיצד יכולות לומר "וציונו"?

מלבד השאלה העקרונית האם רשאות לברך, יש שאלה בניסוח הברכה, כיצד הנשים שאינן מצוות יכולות לברך בלשון "וציונו". התירוץ המובא בראשונים הוא שלשון זו תלויה בעיקר בשייכות הכללית של הנשים למצוות.

כך כתב הנימוקי יוסף (קידושין לא א):

"וכי תימא היאך מברכות וצונו והרי לא נצטוו. איכא למימר דכיון דאנשים נצטוו ואינהי נמי שייכי במצוה, שהרי נוטלות עליה שכר, שפיר מצו למימר וצונו".

וכך כתב הריטב"א (קידושין לא א):

"מעתה אין לנו שום ראייה לדברי רבינו תם ז"ל, אפילו הכי הדעת מכרעת שעיקר הדין כדבריו, דכיון דנשים סומכות רשות והם נוטלות עליהן שכר בעשייתן, דין הוא שיהו

קיום מצוות עשה שהזמן גרמן ע"י נשים

מברכות, וכדאי הן לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שהרי הם בכלל ישראל שהן מצווים לעשות, ואף הם יש להם רשות ונוטלות שכר, שפיר קרינן ביה וצונו בכלל כל ישראל הלכך מברכות ונשכרות".

לפי הריטב"א האשה מברכת כיוון שכלל ישראל נצטוו במצווה, וגם היא שייכת שהרי נוטלת שכר על המצווה.

בצורה יותר קיצונית כתב המקור חיים (לבעל החוות יאיר, אר"ח סי י"ז). לדבריו הנשים כלולות בציווי המקורי, ורק שהן פטורות וכלולות במה שהאנשים מקיימים, ויכולות הן לומר "לא ניחא לי בפטור", וחוזרות לציווי:

"אחר שלא נקרא אדם שלם רק עם אשתו. לכן כל יספק שהיה במעמד הקדוש ס' רבוא פרצופים שלמים כולל כל פרצוף דכר ונוקבא, תדע שהרי גם להם רמ"ח אברים כנגד רמ"ח עשה, ויתר עליהם ארבע, ובבחינה זו ודאי נכללים בקבלת כל התורה וערבות... מצי למימר, לא ניחא לי בפטור דרחמנא, ומצו למימר וצוונ".

5. הפסיקה ברמב"ם בשו"ע וברמ"א

כידוע נושא זה נשאר שנוי במחלוקת. בעוד דעת הרמב"ם והשו"ע היא שנשים לא מברכות על מצוות אלה (הרמב"ם הנ"ל בהלכות ציצית פ"ג ה"ט, והשו"ע אר"ח סי' יז, סעיף ב' וסי' תקפ"ט סעיף ו), והרמ"א מביא שרשאות הן לברך. והבאנו מדבריו שמשום סברת הראב"ן (וטעם נוסף) כתב שאיש שיצא יד"ח לא יברך לנשים. ועי' גם בברכי יוסף (סי' תרנד).

ד. כל הפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט

שאלו הראשונים מדוע סומא ואשה מקבלים שכר על מצוות, ואין אנו אומרים לגביהם את הכלל (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ט) "כל הפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט"?

תרץ הנימוקי יוסף (קידושין לא,א):

"והא דאמרינן בירושלמי כל העושה דבר ואינו מצווה בו נקרא הדיוט, התם שעושה דבר שאינו מצווה מן התורה כלל,

עיוני קידושין

שהוא מוסיף על התורה. אבל מי שעושה מצות התורה אף על פי שלא נצטווה הוא בהן, כגון נשים וגוים, מקבלים הם עליהם שכר. דכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

וכן כתב המאירי (ראש השנה לג.):

"ואף על פי שאמרו כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, דוקא במה שכל בני אדם פטורין".

יוצא מדברי הראשונים האלה, שמי שיושב בסוכה בגשמים, עושה דבר שאיש לא חייב בו. אין מצוות סוכה בגשמים (כי אין בזה "תשבו כעין תדור"). לעומת זאת אשה שמקיימת מצווה שהזמן גרמה, הרי שיש ציווי כזה לגבי איש, ויש רצון אלוקי בדבר זה, לכן גם לה יש שכר על כך.

ה. סיכום

ראינו במאמר זה את היחס לקיום מצוות עשה שהזמן גרמן על ידי נשים. נחלקו בדבר תנאים, ונחלקו ראשונים כיצד לפסוק. יש הסוברים שיש למנוע מנשים לקיים מצוות אלה, אך הפסיקה הרווחת יותר היא לראות בכך מעשה של רשות, ואולי אף 'רשות מצווה', כלומר דבר טוב ורצוי. מחלוקת נוספת היא לגבי הברכה, ובכך מצאנו שלש דעות בין הראשונים: יש הסוברים שאסור לברך, יש הסוברים שזהו איסור מדרבנן, אך משום שיש לנשים עניין בכך מתירים להם לברך, ויש הסוברים שמותר לנשים לברך. והדברים נותרו שנויים במחלוקת בין הפוסקים.